

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра гуманітарних і соціальних дисциплін

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти
бакалавр

на тему: «Сучасні тенденції функціонування політичних
партій»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньою програмою
Політологія
спеціальності 052 Політологія
ступеня вищої освіти бакалавр
групи 1
Омельченко А. М.
Керівник: Приходько С. М.
Рецензент: Бульбенюк С. С.

Полтава 2024 року

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ І ПРИНЦИПИ КЛАСИФІКАЦІЇ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ	8
1.1. Поняття і сутність політичних партій	8
1.2. Принципи класифікації політичних партій	16
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ	22
2.1 Політичні партії як інститути сучасного суспільства	22
2.2. Електоральна діяльність політичних партій	31
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ	37
3.1. Регіональні партії як явище сучасної політичної практики	37
3.2. Перспективи мережевої діяльності політичних партій	42
ВИСНОВКИ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	48

ВСТУП

Актуальність теми. Політичні партії зберігають свій статус як важливих інститутів політичної системи. Протягом історії свого становлення вони пройшли достатньо тривалу еволюцію щодо форм, принципів, методів і цілей діяльності. Певний час у своїй діяльності вони орієнтувалися на історично сформовані соціальні групи і спільноти. Їхні інтереси і уподобання були стабільними. Тому партії мали чітко визначені пріоритети і спрямовували свої виборчі програми на їхню реалізацію. В кожному суспільстві є своя, властива тільки для нього соціальна структура. Вона відображає різноманітність суспільних інтересів та уподобань. У сфері політики існують певні представницькі інститути, які забезпечують їх реалізацію. У демократичних країнах функцію представництва виконують політичні партії. За час свого становлення вони постійно видозмінювали засоби такого представництва.

В сучасних умовах принципи діяльності політичних партій принципово змінилися. Суттєвих змін зазнала і технологічна складова діяльності політичних партій. В сучасних умовах на основі використання інформаційно комунікативних технологій суттєво спрощується комунікація з виборцями. Деякі партії настільки глибоко інтегруються в інформаційно-цифрове середовище, що спроможні функціонувати більшою мірою у ньому. Тобто, партії намагаються віднайти найбільш оптимальні способи і засоби своєї діяльності для досягнення електорального успіху. До кожної цільової аудиторії потрібен свій підхід. Саме цим і зумовлюється актуальність роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано на кафедрі гуманітарних і соціальних дисциплін. В рамках виконання проєкту програми Еразмус+, напряму Жан Моне «Участь громадян та соціальний діалог як ключові фактори в розбудові сталих територіальних громад: успішні практики ЄС для України»

Метою роботи є визначення оптимальних форм, методів і засобів діяльності політичних партій в умовах сучасного суспільства.

Поставлена мета досягається шляхом реалізації таких **завдань**:

- визначити основні наукові категорії проблем політичних партій та особливості їх класифікації в сучасних умовах;
- проаналізувати особливості політичних партій як інститутів сучасного суспільства;
- визначити особливості електоральної діяльності партій;
- проаналізувати особливості функціонування регіональних партій;
- з'ясувати тенденції мережевої діяльності партій;
- визначити напрями оптимізації діяльності політичних партій.

Об'єкт дослідження – політичні партії як інститути сучасного суспільства.

Предмет дослідження – напрями та принципи діяльності політичних партій в умовах інформаційного суспільства..

Методи дослідження були використані з урахуванням визначеної мети і завдань, обраних предмету та об'єкту дослідження. Зокрема, загальнонаукові (аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, індукція, дедукція). Вони надають змогу проаналізувати діяльність партій як сучасних інститутів. Використання методів системного аналізу та структурно-функціонального дають підстави з'ясувати сутність політичних партій як інститутів політичної системи. Прикладні методи є основою для розроблення оптимальних форм діяльності політичних партій в сучасних умовах.

Огляд використаних джерел. Проблеми організації і функціонування політичних партій докладно проаналізовані у фундаментальних дослідженнях класиків теорії політичних партій М. Дюверже і Дж. Сарторі.

Проблеми діяльності партій в умовах сучасного суспільства докладно проаналізовані в дослідженні К. Джанди, який узагальнив усі існуючі напрацювання сучасних партологів. Принципи класифікації політичних партій зумовлені історично існуючими суспільними розмежуваннями. Вони визначені у дослідженні С. Ліпсета та С. Роккана.

Особливості функціонування партій у інформаційно-цифровому

середовищі докладно розглянуті у працях, діяльності мережевих та кіберпартії розглянуті у публікаціях А. Потіхи та Ю. Копинця.

Наукова новизна отриманих результатів. Представлена робота є комплексним дослідженням організації і функціонування політичних партій в умовах сучасного суспільства. Нові реалії зумовлюють багатоваріантність їх діяльності. Зокрема, це пов'язано з технологічною складовою їх діяльності.

З'ясовано, що для забезпечення результативності та ефективності у діяльності політичних партій потрібно враховувати багатоманітність різних соціальних груп, робота з якими потребує різних підходів. Крім того, доцільно використовувати сучасні інформаційно-комунікативні технології. За їх допомогою суттєво спрощується спілкування партій з виборцями. Також значно здешевлюється передвиборча діяльність.

Практична значущість дослідження полягає у визначенні механізмів та принципів оптимізації діяльності політичних партій в умовах інформаційного суспільства, забезпечення доцільних засобів організаційної побудови політичних партій, шляхів проведення виборчої кампанії, комунікацій з різними категоріями виборців, здійснення оптимальної моделі партійної політики.

Апробація результатів дослідження.

Омельченко А. М. Особливості сучасного етапу розвитку політичних партій України. Сучасний стан і перспективи вдосконалення практичної підготовки здобувачів вищої освіти факультету обліку та фінансів: Збірник доповідей науково-практичних конференцій студентів за результатами проходження виробничих та технологічних практик. 2024. Випуск 16. Полтава : ПДАУ, 2024. С. 136-138

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які поділені на шість підрозділів, та загальних висновків до роботи, а також списку використаних джерел, який розміщений на 4 сторінках (налічує 40 найменувань). Загальний обсяг роботи 51 сторінка.

РОЗДІЛ 1

КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ І ПРИНЦИПИ КЛАСИФІКАЦІЇ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

1.1. Поняття і сутність політичних партій

Сучасне суспільство постіндустріальної епохи має досить специфічну властивість, яка визначається наявністю складної і різноманітної структури. Такий стан має загалом об'єктивний характер. Оскільки принципово змінилася структура суспільного виробництва, в якому провідну роль відіграють послуги, високі технології тощо. Значно зросла чисельність середнього класу. Набула інших форм зайнятості жінок у системі суспільного виробництва. Власне це безпосереднім чином зумовлює специфіку структурної будови сучасного суспільства. Це впливає на принципи його життєдіяльності в різних сферах. Також формуються численні соціальні групи, які мають різний соціальний статус. Відмінності соціальних статусів побудовані на різних підставах. Зрозуміло, що за таких умов існує відмінність інтересів цих груп. Процес їх реалізації породжує їх перетинання. У свою чергу створюється ситуація певного протистояння між соціальними групами. Причому вона має цілком об'єктивний характер. Такий принцип лежить в основі функціонування демократичних держав. Натомість повністю зняти всі суперечності та усунути їх із життя суспільства може лише тоталітарна влада у насильницький спосіб. Роль і значення конкуренції і протистояння у прагненні реалізувати свої інтереси створюють необхідні імпульси для забезпечення належного рівня суспільної життєдіяльності. Для того, щоб конкуренція відбувалася у відкритій цивілізованій формі, необхідно створити відповідні механізми. Протягом усієї політичної історії людства такими інститутами стали політичні партії, які забезпечили відкритість, демократичність і цивілізованість у прагненні соціальних груп реалізувати свої інтереси.

Ці процеси досить тісно пов'язані із функціонуванням політичної сфери,

оскільки саме в її рамках відбувається ухвалення рішень, спрямованих впорядкування суспільного життя шляхом узгодження таких інтересів. Саме політичні партії виступають інструментом їхнього представництва у сфері політики. Історична еволюція політичних партій має достатньо складний характер. Її змістовна сутність та напрями перебігу зумовлювалися різноманітними чинникам, які відображали історичні особливості країн і народів, рівні економічного розвитку, етнічні та конфесійні особливості відповідних суспільств. А головне, безпосередньою передумовою для виникнення та подальшого розвитку політичних партій у конкретних країнах була наявність соціальних суперечностей і навіть конфліктів різного типу: бізнес – наймані працівники, місто – село, світська держава – церква, протистояння між різними церковними конфесіями тощо. Зазначені конфлікти власне і зумовили формування політичних партій як важливих представницьких інститутів, притаманних демократичним системам.

Принцип політичного протистояння для вирішення інтересів різних соціальних груп існував фактично на всіх історичних етапах. Він був характерним для Стародавніх Греції та Риму. Тим більше, що там існували представницькі владні органи, які формувалися шляхом виборів. Тому політична боротьба за майбутні місця у них були цілком об'єктивним явищем. Але такі об'єднання не мали сталого характеру і досить швидко припиняли своє існування. Але факт політичної боротьби за місця в органах влади, на думку автора, слід відзначити як певний початковий етап еволюції політичних партій. Подібні тенденції мали місце в окремих країнах середньовічної Європи. Але реальне виникнення політичних партій потрібно чітко співвіднести із запровадженням інституту виборів як постійно діючого механізму формування владних органів.

Розбудова інституту партій як політико-представницьких структур бере свій початок у період Нового часу. Зокрема, цей процес безпосередньо пов'язаний з радикальними трансформаціями тодішнього суспільства, які включали зміну економічної системи і відносин власності, структури суспільства

формування гуманістичних ідеологій, утворення і подальше вдосконалення системи організації влади і зрештою поява національної держави на відміну від середньовічних монархій. Безпосередньо процеси партійного будівництва пов'язані зі становленням нових типів держав в Англії та Сполучених Штатах Америки. В Англії у цьому контексті слід відзначити Славну революцію 1688 року. Саме ця подія започаткувала розбудову інституту конституційної монархії і діяльність певних протопартій – вігі і торі. Їхні розбіжності стосувалися різного бачення питання обсягів владних повноважень монарха і парламенту. До речі, на їх основі потім були створені ліберальна та консервативна партії. У США початок партійного будівництва пов'язаний з формуванням принципово нового типу держави. Політичні розходження торкалися проблем співвідношення повноважень між штатами і центром, а також обсягом повноважень нововведеного інституту президента. У континентальній Європі відправною точкою процесів утворення і розвитку партій стала Велика французька революція кінця XVIII століття. Ця подія мала важливі наслідки для політичного життя фактично всіх тодішніх західноєвропейських країн. В них виникло принципово нове політико-ідеологічне розмежування, яке зберегло свою актуальність і по нинішній час. Спочатку в рамках новонародженого класу підприємців сформувалися ліберальні об'єднання, які виступали за повну ліквідацію залишків феодалізму, надання максимальної економічної свободи, обмеження влади монарха на користь представницьких виборних органів. Певною протилежністю їм виступали об'єднання консервативного спрямування.

XIX століття характеризується фактично масовим запровадженням інституту виборів, а також оформленням партій як ключових суб'єктів виборчих процесів. Вдосконалювалося виборче законодавство, внаслідок чого поступово збільшувалася кількість виборців. На політичній арені розширював свою присутність робітничий клас. На його основі були сформовані соціал-демократичні, соціалістичні, пізніше, комуністичні партії. Вони чітко усвідомили усі переваги парламентської роботи перед вуличними боями. Партії вдосконалювали свої організаційні структури, оформлювали політичні ідеології,

розробляли принципи виборчих кампаній. В результаті цих процесів у першій половині XX століття партії остаточно сформувалися як основні інститути виборчого процесу, які представляють інтереси різних соціальних груп. Такі функції здійснювалися шляхом вироблення політичних програм з подальшою перспективою їх реалізації як напрямів державної політики.

Отже, політичні партії пройшли достатньо тривалу еволюцію як невід'ємний представницький інститут у структурі політичної системи. Їхній розвиток відповідав історичним особливостям кожної країни. Цим пояснюється сформований тип партійних систем. Але спільним для них було те, що всі вони стали важливим інструментом демократичного, цивілізованого вирішення суспільно-політичних суперечностей, які об'єктивно існують у кожному суспільстві.

Значний за часом період історичної еволюції політичних партій зумовив факт розробки інтерпретації, які по-різному тлумачать їхню змістовну та функціональну сутність. Найбільш важливими з точки зору визначення поняттєво-категоріального апарату слід відзначити такі. Одна з перших інтерпретацій була викладена у праці французького політолога Моріса Дюверже «Політичні партії», яка визнана класичною у політологічному середовищі. На час виходу праці партії остаточно склалися як невід'ємні інститути політичної системи. Вчений схарактеризував їх як громадсько-політичні об'єднання, які «прагнуть насамперед до захоплення влади або до участі в її здійсненні». Для цього вони намагаються забезпечити собі «підтримку широких верств населення». Цим вони відрізняються від груп тиску, які «представляють обмежене кількість громадян з особливими чи приватними інтересами» [35, с. 76-77]. Підхід вченого базується на розрізненні політичних партій у тоталітарних і демократичних державах, а також на розмежуванні партій і груп тиску, які не прагнуть безпосередньо до влади, але здійснюють суттєвий вплив на її реалізацію.

Незначний рівень теоретичної розробленості сутності політичних партій у зазначеній праці пояснюється тим, що це була перша спроба аналізу цього

інституту. Більш поглиблений підхід викладений у ще одній класичній праці «Політичні партії і партійні системи» за авторством італійського політолога Джованні Сарторі. Він запропонував концептуальну характеристику партій на основі найбільш її визначальних властивостей. Тобто, на думку вченого, партію слід визначити як «будь-яку політичну групу, яка має офіційну назву, яка бере участь у виборах і здатна шляхом участі у виборах (вільних чи невольних) замінити державні посади своїми кандидатами» [40, с. 63]. Ще однією важливою властивістю його роботи є розробка принципів класифікації політичних партій. Саме варіант Сарторі є найбільш визнаним у політологічному середовищі.

Певний узагальнюючий аналіз існуючих концепцій щодо організаційних і функціональних засад політичних партій здійснив американський політолог Кеннет Джанда у своїй фундаментальній праці «Порівняння політичних партій: дослідження і теорія». На основі порівняльного аналізу різних типів партій та партійних систем він відзначив такі критеріальні властивості, за допомогою яких виявляється змістовна сутність будь якої партії, включаючи неподільно правлячі партії в умовах однопартійних систем. До цього переліку належать: «інституціоналізація, проблемна орієнтація, соціальна підтримка, організаційна складність, централізація влади, автономія, узгодженість, залучення, стратегія і тактика, урядовий статус» [37, с. 170]. Ці властивості крім власне аналізу інституту партії, створюють ґрунтовну основу для типологізації партій і партійних систем відповідно до нових суспільних реалій.

Інституціоналізація визначається як комплекс інструментів для забезпечення партіями своєї організаційної основи, її сталості, а також постійної присутності в інформаційному просторі, у громадській думці. «Як властивість інституціоналізація може бути визначена як ступінь матеріалізації партії в суспільній свідомості, внаслідок чого вона існує незалежно від власних лідерів, регулярно залучаючись до значних моделей поведінки» [37, с. 171]. Ця властивість також розкриває й інші важливі аспекти діяльності партії. Зокрема, наскільки тривалим є час її існування, рівень та критерії ефективності та електоральної успішності, рівень електоральної підтримки протягом кількох

виборчих циклів, коефіцієнт корисної дії затрачених ресурсів стосовно результатів виборів. При з'ясуванні цих показників важливо визначити, що власне вважати електоральним успіхом. Отримана інформація дає змогу зробити чіткі висновки про подальші перспективи та пріоритети діяльності партій.

Особливе значення для будь якої партії має участь у виборах, оскільки це єдиний засіб досягнення влади. Тому актуальним є завдання розробки необхідного інструментарію. В сучасних умовах одним із головних засобів досягнення електорального успіху є розробка виборчої програми та правильна роботи з різними цільовими аудиторіями. На перших етапах історії проведення виборчих кампаній роль виборчих програм грали універсальні ідеології консерватизму, лібералізму, соціал-демократії. Причому партії просто підлаштовувалися під них. З часом ідеології стали більш прагматичними і зосередилися на поточних проблемах суспільства. Загалом вони вкладаються в поняття «проблемна орієнтація». В сучасних умовах проблемні орієнтації партій поділяють за принципом «ліві-праві». У загальному вигляді вони диференціюються щодо питань регуляторної ролі держави у впорядкуванні соціально-економічних відносин, обсяги соціальних витрат, система оподаткування, зовнішньополітична активність. Окремі партії загалом складно ідентифікувати за таким способом проблемної спрямованості, оскільки вони більшою мірою зорієнтовані на потреби окремих соціальних груп, регіонів, конфесій тощо.

Іншим важливим аспектом діяльності партії є забезпечення достатньої соціальної підтримки для досягнення необхідного електорального успіху. Цей напрям передбачає роботу з електоратом. Але сутність цього поняття останнім часом суттєво змінилася. Структура сучасного суспільства стала більш складною і диференційованою. Тому визначенні лише соціальної належності виборців недостатньо для проведення якісної виборчої кампанії. Джанда пропонує більш складну систему їх ідентифікації. На його думку, тут слід враховувати такі «шість соціальних вимірів – економічний статус, релігія, етнічна приналежність, (зокрема, мову і расу), рівні урбанізації та освіти» [37, с. 175]. Саме ці показники

надають більш обґрунтовані принципи визначення головних цільових електоральних аудиторій. Кожна з них передбачає свої принципи виборчої кампанії. Тобто, щодо кожної з соціальних груп потрібно готувати окремі механізми вирішення проблем виключно їхньої життєдіяльності. При цьому потрібно забезпечити баланс між питаннями, які є актуальними для всього суспільства та специфічними для конкретної соціальної групи.

Незважаючи на те, що діяльність сучасних партій набуває менш централізованого характеру і зосереджена головним чином на вибори, існування певної організаційної структури поки що має значення. Цей аспект партійного функціонування включає певний управлінський механізм з відповідним структурним підрозділом, наявність організаційного зв'язку з низовими осередками, а також особливості взаємодії між ними. Протягом свого історичного розвитку партії випробували різні моделі своєї організаційної будови. На самому початку для них була характерною жорстко вертикальний принцип. І під час виборів, і у міжвиборчий період члени партій мали дотримуватися чіткої ідеологічної та функціональної дисципліни. В сучасних умовах, коли структура суспільства набула значної диференціації, потреба такої дисципліни та централізації партійної структури втратила свою актуальність. Вона має бути більш автономною, мобільною, щоб оперативно і динамічно відповідати на нові запити суспільства.

Певний обсяг електорального успіху визначає режим подальшої діяльності політичної партії, який Джанда визначає як рівень її автономії. Вона характеризує здатність партії здобувати необхідну кількість голосів для подальшого одноосібного формування уряду. Але можливості такої автономії значною мірою визначаються типами виборчої та партійної систем. Одноосібна перемога можлива у країнах відповідно з мажоритарною та двопартійною системами (Великобританія та США). У країнах з пропорційною та різними формами багатопартійних систем приклади одноосібних перемог зафіксовано не було, і партії мають створювати парламентські коаліції. Як правило, у таких випадках партії, прогнозуючи свої електоральні досягнення, укладають

коаліційні угоди ще до виборів. Встановлюючи свої умови коаліційної участі, вони таким чином визначають рівень своєї автономії у складі парламенту та під час діяльності можливої діяльності у складі уряду. Обмежувальним фактором є потреба дотримуватися принципів солідарності та колективної відповідальності.

Будь яка партія за всіх форм політичної діяльності має виступати цілісним утворенням в організаційному та ідеологічному аспектах. Такий стан зумовлюється певним рівнем узгодженості позицій усього кадрового складу. «Під узгодженістю розуміється ступінь відповідності між установками та поведінкою членів партії» [37, с. 180]. Така потреба особливо актуалізується під час діяльності партії у владних органах різного рівня. Важливою характеристикою рівня узгодженості позицій є взаємодія між керівництвом партії на низовими осередками, а також – між партійною організацією та парламентською фракцією партії. Навіть у країнах розвинутої демократії немає однозначного підходу щодо цього питання. Також важливо, щоб потенційні виборці також сприймали партію як єдине ціле. Тому всі внутрішньопартійні дискусії мають залишатися дійсно внутрішніми. Узгодженість потрібно забезпечити і у лавах електорату. З іншого боку, сучасні партії допускають у своєму складі досить вільні дискусії і навіть фракційність. Цим вони намагаються охопити якомога більшу кількість виборців під своїм впливом. Партії демократичного типу вважають за необхідне надавати певну автономність таким фракціям. Такий принцип діяльності пояснюється високим рівнем диференційованості сучасного суспільства та відсутністю чіткого розмежування соціальних груп.

Стратегія і тактика діяльності будь якої партії головним чином спрямована на досягнення визначеного електорального успіху. Кожна партія має наперед передбачити свої реальні електоральні досягнення. Саме на основі такого розрахунку будується стратегічні та тактичні аспекти передвиборчої діяльності. Якщо партії реально розраховують на одноосібну перемогу, вони визначають напрями свого функціонування як одноосібно і неподільно правлячі. Але така ситуація властива виключно для двопартійних систем. За різних моделей

багатопартійності слід розраховувати на створення коаліції, як парламентської, так і урядової. Тут також є свої нюанси. Чи коаліція формується на рівноправних засадах, чи потрібно додати голоси, яких бракує для більшості. Це є важливим чинником роботи у складі коаліції.

Всі вище вказані критерії безпосереднім чином визначають статус партії. Загалом отримання місць у коаліції більшості визначає статус партії як правлячої. Але важливим залишається питання про те, яку кількість вона має в уряді: достатню для диктування своїх умов, для узгодження позицій чи повного підпорядкування домінуючим силам. Окремі партії, усвідомлюючи наперед передбачену нездатність одноосібно сформувати уряд, погоджуються на роль сателітів більш впливових партій. Опозиційним партіям залишається можливість критикувати дії правлячих. Наближення виборів посилює критичну риторику. Тут головне максимально дистанціюватися від влади. Причому ідеологічні настанови тут відіграють незначну роль. Визначальним фактором є статус.

1.2. Принципи класифікації політичних партій

Політична партія як інститут політичної системи та теоретична категорія політичної системи підлягають класифікації. Теоретична потреба зумовлюється поглибленого аналізу певного типу партії у конкретних країнах. З практичної точки зору кожна партія має бути відмежованою від інших чітко визначеними ідентифікуючими ознаками. Таке розмежування орієнтоване насамперед на виборців, які мають розрізняти партії. Вже згаданий політолог Кеннет Джанда запропонував свій варіант класифікації на основі докладного аналізу існуючих підходів. В його основу він поклав такі критерії: «1) дрібність, тобто, коливання в чисельності та силі одиниць, складових партійних систем; 2) функціональна орієнтація, тобто, відмінності між традиційними буржуазними партіями та релігійними та етнічними; 3) поляризація, тобто, коливання в ідеологічній дистанції між партіями за «ліво-правою» шкалою; 4) радикальна орієнтація,

тобто, відмінності у ступені впливу лівих партій; 5) мінливість, тобто, відмінності у сумарній мобільності між партіями» [37, с. 185]. Час існування цих критеріїв може бути тривалим, а може мати змінний характер.

Загалом же передумови розмежування політичних партій мають досить глибокий історичний характер. Вони пов'язані з існуючими соціальними конфліктами які історично склалися у суспільстві і на певному етапі розвитку людства викристалізувалися у чітко оформлені суперечності. Як уже зазначалося, партії виступили інструментом інституційного представництва інтересів різних соціальних груп та цивілізованого розв'язання суперечностей між ними. Власне партії і утворилися на лінії соціальних розколів. Відповідну концепцію обґрунтування такої причинно-наслідкової залежності запропонували політологи Сеймур Ліпсет і Стейн Роккан у праці «Структури розмежувань, партійні системи і уподобання виборців». Основу таких розколів, на їхню думку, складають «наявність соціокультурного базису як конфлікту (чи розколу) між групами населення з різними поглядами; тривала традиція протистояння; перехід конфлікту на політичний процес, коли партії чи його фракції (крила) стають інститутами представництва інтересів конфліктуючих груп; стійке голосування конфліктуючих груп за політичні сили, що їх представляють, що закріплює коаліцію між ними» [38, с. 12].

Процес визрівання зазначених суперечностей у чіткі політико-ідеологічні платформи складається з таких етапів: «кристалізація латентних суперечностей між соціальними групами; артикуляція цих суперечностей як соціально-політичних конфліктів; позиціонування громадян щодо певних ліній структурних розмежувань; транслявання суперечностей із соціальної та культурної сфер у партійну систему; перетворення суперечностей у партійні вимоги; акумуляція соціального тиску та перетворення його на політичні дії» [38, с. 12]. Саме на такій основі і формуються політичні партії як інструменти представництва інтересів різних соціальних груп і верств, а також цивілізованої прозорої конкуренції за здобуття влади. Зазначені тенденції політичної історії зумовили створення значної кількості політичних партій, на

які орієнтувалися різні категорії виборців. Відмінності їхніх поглядів безпосереднім чином спричинили появу різних партій. Їхнє розмежування виборцями у прагненні визначити найбільш оптимальний для себе варіант стало передумовою розробки ученими-партологами різних типів класифікації партій. Зрозуміло, що відмінності між партіями склалися не на пустому місці Вони мають під собою досить ґрунтовні підстави.

Найбільш тривалим з точки зору історичного розвитку було територіальне розмежування. Його основними сторонами були центральна влада та периферійні території. Фактично це були перші суто політичні протистояння на певній стабільній основі. Їхня історія сягає епохи середньовіччя, зокрема, періоду релігійних воєн, коли мали чітку регіональну приналежність. Далі ці протистояння перейшли в чисто політичну площину і відбувалися «між силами централізації та стандартизації в державі, пов'язаними з процесами національного чи імперського будівництва, з одного боку, та прагненнями до збереження етнолінгвістичної та конфесійної унікальності у провінціях» [38 с. 12]. Ці відмінності протягом історії не припинили свого існування, а набули іншого вигляду. Провідниками прихильників регіональної ідентичності стали регіональні та етнорегіональні партії.

Ще одним типом суспільних розмежувань є протистояння «місто-село». Воно має певну аналогію з попереднім, але відрізняється своїми особливостями. Історичні витoki полягають в антагонізмах міського класу підприємців, який поступово набрав силу, та аристократичним класом землевласників. Їхня боротьба стосувалась отримання можливостей здійснювати вплив на політичні процеси. Власне на цій основі склалися ідеології консерватизму та лібералізму, а потім і відповідні політичні партії. Фактично все ХІХ і початок ХХ століття пройшло під знаком протистоянь між ними. Саме в цей час державна політика набула ознак класичної партійності. Тобто, державна політика проводилася виключно в руслі партійно-ідеологічної спрямованості. Принципи лібералізації економіки і вільного ринку протистояли засадам жорсткого протекціонізму. В основі таких суто партійних протистоянь лежала глибша світоглядна основа.

Прихильники «міської» міської ідеології відстоювали ідею нових національних держав із забезпеченням необхідного рівня централізації державного управління, уніфікації принципів організації життєдіяльності суспільства. Їхні опоненти відстоювали ідеї регіональної ідентичності. Що було для них зрозуміліше, а, головне, комфортніше. Позиція землевласницьких груп у цьому контексті пояснюється дуже просто. А ось селянам, які поступово набували статусу найманих сільськогосподарських працівників, власне було не принципово, хто був їхнім експлуататором. Скоріше за все, тут більше значення мало відчуття звички за історично традиційними і зрозумілими засадами виробництва і життя.

У процесі становлення національних держав чисто суспільні розколи поступово отримували чітких інституціоналізованих ознак, тобто, формування відповідних політичних представницьких організацій – політичних партій. Вони не функціонують розрізнено, а досить тісно взаємодіють між собою. Така взаємодія формує складне інституційне утворення – партійну систему. Поза її контекстом партії розглядати недоцільно. Вони у своєму становленні пройшли певну еволюцію і зазнавали суттєвих трансформацій. Один із найбільш поширених підходів щодо визначення сутності партійних систем та їх класифікації розробив англійський політолог Д. Карамані. Він акцентував увагу на принципах рівнів націоналізації і регіоналізації партій: «націоналізовані партійні системи з гомогенною підтримкою всіх політичних партій та відсутністю чи крайньою слабкістю регіональних партій (Греція, Данія, Ісландія, Норвегія); територіалізовані партійні системи, в яких також відсутні сильні регіональні партії, але через соціальні розмежування спостерігається нерівномірна територіальна підтримка провідних партій (Великобританія, Франція, Швейцарія); сегментовані партійні системи, що характеризуються наявністю щонайменше однієї значущої регіональної партії за гомогенної підтримки інших політичних сил (Італія, Німеччина); регіоналізовані партійні системи, які відрізняються як територіально нерівномірною підтримкою національних партій, а й наявністю значних регіональних об'єднань (Бельгія, Фінляндія)» [32, с. 150-156]. Ця типологізація виділяє види партій за їхньою

територіальною спрямованістю. Звичайно, більшість партій мають загальнонаціональний статус і зорієнтовані на вирішення проблем всього суспільства. Але в партійних системах європейських країн склалися партії регіонального і навіть етнорегіонального типу. Їхня діяльність пов'язана з представництвом інтересів окремих регіонів та етнічних спільнот, які компактно проживають в цих регіонах.

Серед інших класифікацій політичних партій слід відзначити такі. Вони є історично сформованими та найбільш поширеними навіть в сучасних умовах. По-перше, слід відзначити класифікацію за типом сповідуваної ідеології. Певні ідеології зберегли свою присутність, деякі втратили своє значення. Шкала ідеологій визначається за принципом «ліві – праві». Їхні розбіжності стосуються засад здійснення соціально-економічної політики, ролі держави в її здійсненні. Найбільш поширеними типами згідно такого підходу є консервативні, ліберальні та соціал-демократичні партії. Але в ці ідеології в «чистому» вигляді майже не збереглися. Натомість вони мають змішаний характер. В основі іншої класифікації лежить критерій членства та пріоритетів у діяльності партій. На цій основі розрізняють масові і кадрові партії. Перші мають розгалужену структуру та працюють у постійному режимі. Другі такої структури не мають, а їхня діяльність має більшою мірою електоральний характер. Для них головне визначити своїх кандидатів на вибори різних рівнів і якісно провести виборчу кампанію. Класичним прикладом таких партій є Демократична і Республіканська партії США. Але слід констатувати факт, що більшість нині діючих партій, хоча і мають формальний статус масових, у реальному житті працюють як типові кадрові.

Окремо слід відзначити найбільш сучасний тип партії – мережевий. Це характерне явище епохи цифрового суспільства та електронної демократії. Такі партії не витрачаються на створення будь якої організаційної мережі, дорогої виборчу кампанію. Вони перенесли свою діяльність у цифрове середовище. Вважається, що такий формат не лише здешевлює діяльність партій, але її більш ефективною. Мережеві партії мають змогу безпосередньо спілкуватися з

виборцями у режимі реального часу. Більше того такі партії намагаються більше комунікувати з молодіжною аудиторією, яка останнім часом не виявляє великого бажання брати участь у виборах. Є можливість підняти її мотивацію. Мережевий принцип побудови партії робить її більш динамічною і мобільною. За його допомогою партії можуть оперативно відгукуватися на запити виборців, коригувати виборчу кампанію. Але при цьому слід враховувати, що їхня цільова аудиторія – це молодь.

Політичні партії в процесі свого становлення пройшли тривалу трансформацію. Вони сформувалися як інститути, які представляють інтереси певних соціальних груп. Партії виникли по лініях суспільних розмежувань, які склалися насамперед в країнах Європи ще в епоху середньовіччя. Відповідно до суспільних трансформацій суперечності виявили потребу цивілізованої прозорої конкуренції. Основними суб'єктами, які їх забезпечували, стали політичні партії. Така сутність партій потребувала їхнього розмежування та подальшої класифікації. Протягом свого розвитку були різні критерії для цього. Тривали час це була ідеологія. Загалом вона і зараз зберігає свою значущість. Але в силу того, що структура сучасного суспільства стала більш складною і диференційованою, ідеологія має бути більш гнучкою, щоб враховувати змінні настрої і запити виборців. Певною реакцією на таку потребу стали мережеві партії. Загалом партіям дуже важливо знаходити свою цільову аудиторію і зорієнтувати свою діяльність, виходячи з її особливостей.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

2.1. Політичні партії як інститути сучасного суспільства

Діяльність політичних партій завжди відбувалася в конкретних суспільно-історичних умовах. Звичний режим такої діяльності більшою мірою притаманний епосі індустріального суспільства. Однією з його характерних і визначальних рис була жорстка суспільна структура з незначною кількістю соціальних груп і верств. Кожен з них мав свій чітко визначений статус з відповідними інтересами. Тому партії на виборах орієнтувалися саме на такі засади. Для характеристики сучасного суспільства використовують категорію «інформаційне». Його структура не просто стала більш різноманітною, вона має високий рівень фрагментованості та диференційованості. Інтереси та уподобання людей не завжди мають сталий характер. Також змінюється їхня пріоритетність. Тому перед партіями постала актуальне завдання зміни принципів діяльності в усіх аспектах.

В основі функціонування інформаційного суспільства лежить зростання кількісних та якісних показників інформації, знань як пріоритетів суспільного виробництва. Його сутнісними характеристиками, на думку авторів Енциклопедії сучасної України, є: «зростання ролі інформації, знання та інформаційних технологій; велика доля виробництва інформаційних продуктів і послуг у ВВП; широка інформатизація суспільства; створення глобального інформаційного простору, який забезпечує ефективну інформаційну та комунікативну взаємодію людей, відкритий доступ до світових інформаційних ресурсів» [25].

Інформаційне суспільство як наукова категорія і практичне явище є однією з проблем, які досліджують сучасні науковці. Так, один із авторів відповідної теорії іспанський соціолог Мануель Кастельс визначав його матеріальною основою «інформаціоналізм». «В нових умовах виробництво благ, здійснення

влади і створення культурних кодів стали залежними від технологічних можливостей суспільства з інформаційною технологією як серцевиною цих можливостей. Інформаційна технологія стала необхідним інструментом для ефективної реалізації процесів соціально-економічної реструктуризації» [31, с. 492]. Але самі інформаційні технології не є виключним засобом суспільного прогресу. Їх необхідно безпосередньо впроваджувати у практичне життя. Тобто, вони мають бути засобом, а не метою. Тому іншою визначальною характеристикою інформаційного суспільства, на думку Кастельса є «обставина, що до активної участі в інформаційних процесах у дуже стислі строки долучилися широкі маси членів суспільства. Соціальне спілкування на сьогодні є найбільш організованим і технологічно обумовленим видом комунікації. Сучасне інформаційне суспільство виводить на перший план комунікативний компонент, що стає невід'ємною складовою всіх форм суспільної взаємодії» [31, с. 496]. Наслідком застосування інформаційних технологій є вдосконалення суспільних комунікацій.

І третьою складовою функціонування інформаційного суспільства Кастельс визначає «розвиток електронних мереж як динамічної, саморозширювальної форми організації людської активності. Ця переважаюча, мережева логіка трансформує всі сфери суспільного життя» [31, с. 493]. Потрібно наголосити, що вчений певною мірою передбачив їх появу та подальше впровадження у практику. Оскільки на момент написання його фундаментальної праці «Інформаційна епоха: економіка суспільство і культура» у 1998 році подібних мереж як широко розповсюджуваних явищ фактично не було. Однією з перших у 2004 році з'явилась соціальна мережа Facebook. Зараз її можна назвати найбільш потужною, яка охоплює значну кількість всього світового співтовариства.

Соціальні мережі стають одним із основних механізмів суспільного спілкування. Суспільна життєдіяльність фактично в усіх сферах поступово поширюється в інформаційне середовище і там відбувається вже дещо за новими принципами і правилами. Особливого прояву ці трансформації набувають у

політичній сфері. Оскільки саме вона пов'язана з реалізацією суспільних потреб та інтересів. Тому саме в ній мають відбутися ключові зміни у контексті впровадження інформаційно-комунікативних технологій, зокрема, соціальних мереж. Їх використання у політиці продемонструвало значні переваги насамперед стосовно процесів, пов'язаних зі здійсненням влади. Зрештою «інформатизація» політики значно підвищила рівень демократичності системи державного управління, механізму ухвалення управлінських рішень. Насамперед це пов'язано з тим, що залучення нових технологічних інструментів забезпечує максимальне наближення влади до суспільства. Вони мають змогу безпосередньо взаємодіяти між собою без обмежень у часі і просторі.

В такий спосіб створюється принципово нова культура щодо функціонування системи, яка цілком відповідає сучасним принципам мережевого суспільства з горизонтальними зв'язками, коли влада і суспільство стають рівноправними партнерами. У технологічному розуміння прояв нової культури відзначається такими перевагами над традиційною управлінською системою. Влада стає більш мобільною, оскільки оперативно отримує необхідну інформацію про існуючі проблеми ямо від народу. Наближеність до суспільства забезпечує її прозорість. Дуже важливо, що застосування нових технологій суттєво знижує ризики, загалом притаманні владі: корумпованість, бюрократичність, надання привілеїв окремим особам та групам людей. Влада нарешті виконує ті функції, які належать до її повноважень. Це – створення належних умов для нормальної життєдіяльності суспільства.

Інтенсивний розвиток інформаційного суспільства супроводжується активним впровадженням у практичне життя чисельних цифрових технологій, соціальних мереж, комунікацій в системі інтернет. Насамперед це стосується сфери політики. Нові принципи використання сучасних інформаційно-комунікативних технологій полягають не просто у трансляції інформації та здійсненні ситуативних комунікацій між політичними акторами. Насамперед вони спрямовані на створення своєрідних віртуальних майданчиків для постійного спілкування в он-лайн режимі. Соціальні мережі стали засобом

забезпечення динамічності політики, коли політики можуть безперервно взаємодіяти з громадськістю, отримувати від неї інформацію про зміни суспільних настроїв і запитів. Також вони є дієвим засобом виявлення своїх цільових аудиторій, а відтак, і виборців. Це потрібно для наступного коригування своєї діяльності відповідно до ситуації, яка постійно змінюється. Найбільш ефективно застосування інформаційно-комунікативних технологій проявляється під час виборчих кампаній. Так, за допомогою соціальних мереж є реальна змога не лише спілкуватися з потенційними виборцями, але й мобілізувати їх у разі потреби. Нинішні політичні партії застосовують їх у різних видах політичної діяльності як важливий інструмент політичного успіху. Соціальні мережі забезпечують постійну присутність партій в інформаційному просторі.

Потреби трансформації політичних партій загалом були зумовлені системною кризою всього інституту представницької демократії. Вона виявилася неспроможною адекватно відображати специфіку постіндустріального суспільства. Ця криза стосувалася і політичних партій. Насамперед щодо засад їхньої електоральної діяльності, організаційної структури, комунікацій з виборцями. Тому політичні партії як важливий представницький інститут потребували суттєвих змін. Головні напрями таких змін відзначив К. Джанда: «зменшення ролі ідеології у діяльності партій; мінімізація потреби у розгалуженій партійній структурі та відповідно – масових місцевих організацій; відсутність необхідності кількісного збільшення лав партії; значне збільшення роль інформаційних технологій у діяльності політичних партій» [37, с. 168]. Такі потреби оформилися паралельно в часі з процесами впровадження у політику інформаційно-комунікативних технологій. Власне це і зумовило істотну трансформацію партій відповідно до потреб сучасного суспільства.

Передусім для партій відкрилися нові можливості для взаємодії з виборцями на основі постійної інформаційної присутності. Також одночасно відбувалася своєрідна інформаційна революція. Вона також пов'язана з кризою традиційних засобів масової інформації, які в сучасних умовах суттєво

втрапили можливості свого впливу на аудиторію. Їхні недоліки виявилися досить комплексними. Найголовніша з них – це суто об’єктивна нездатність оперативно висвітлювати події. Про ґрунтовний аналіз взагалі говорити недоцільно. Події змінюються досить швидкоплинно. Відповідним має бути й їхнє висвітлення. Традиційні ЗМІ є досить затратною справою для того, щоб вони повноцінно виконували свої функції. Тому існує ще одна проблема пов’язана з рівнем об’єктивності у висвітленні та аналізі подій. Такі мас медіа, як правило, належать конкретним власникам, які представляють певні групи впливу і тому просто відображають їхню точку зору. Журналісти часто обмежені у можливостях відобразити власну позицію і бачення. Трапляються випадки відвертої «джинси», тобто, публікації на замовлення без застереження, що це реклама. Потужні політичні партії з використанням таких інформаційних потужностей не просто подають інформацію у потрібному ракурсі, але й відверто маніпулюють свідомістю своїх читачів. А вони вже потім, перебуваючи у статусі виборців, у своїй більшості голосують згідно змодельованої медіамагнатами настанови.

За таких умов засоби масової інформації, за якими немає впливових власників і груп впливу мають незначні можливості взаємодії з виборцями. Далі відбувається цілком передбачуване. Потужніші політичні сили просто витісняють слабкі. І певні соціальні групи виявляються непередставленими в органах влади. Така ситуація має місце навіть в країнах стабільної демократії. Отже, криза всіх видів інститутів демократії індустріальної епохи є остаточно сформованою. Тому є всі передумови для їх істотної трансформації відповідно до сучасних реалій. Застосування сучасних інформаційно-комунікативних технологій забезпечує рівні і справедливі умови для діяльності не лише для діяльності політичних партій різної впливовості та потужності, а також для різноманітних форм політичної активності рядових громадян. За допомогою мережі Інтернет були створені якісно нові умови для політичних комунікацій. Партії можуть в необмеженому форматі вільно поширювати свою інформацію. Для громадськості також забезпечені вільний доступ до інформації, умови для обміну нею. Суспільна комунікація набуває більших можливостей, стає набагато

простішою, а головне не потребує значних затрат. Менш потужні політичні партії можуть вільно розповсюджувати свою інформацію на все суспільство. Невеликі соціальні групи отримують повноцінні можливості для висловлення своїх позицій та представництва своїх інтересів в органах влади різних рівнів.

Отже, сучасні політичні партії майже повністю оволоділи інформаційними ресурсами і можливостями, які надає всесвітня мережа Інтернет. Спочатку це було створення та поступове інформаційне наповнення веб-сторінок. Там розміщалися інформація про партію, програму, статут, кадровий склад. Це суттєво актуалізувалося перед виборами. Але така інформація була статичною і не використовувала всіх можливостей Всесвітнього павутиння. Так звана революція Web 2.0 розкрила нові можливості Інтернету. Партії почали створювати он-лайн платформи, на яких можна безпосередньо вести дискусії, обговорювати існуючі проблеми, спілкуватися з виборцями, проводити передвиборчі дебати. При цьому обсяг трансльованої інформації фактично є необмеженим. Правлячі партії отримали змогу пояснювати сутність своєї політики у режимі прямого спілкування з громадськістю, а опозиційні висловлювати альтернативні пропозиції. Партії мають змогу використовувати Інтернет як інструмент мобілізації своїх прихильників. Така підхід стає актуальним під час виборчих перепитій, наприклад, для збільшення явки на виборчі дільниці. Попередньо необхідно чітко визначити свою цільову аудиторію і концентровано з нею працювати, не розпиляючи увагу на соціальні групи, які точно цю партію не підтримують.

Така можливість забезпечується на основі соціальних мереж. Вони, дійсно, розкривають широкий простір для діяльності партій. За їх допомогою можна чітко виявити своїх потенційних виборців і спрямовувати необхідну безпосередньо для них, не витрачаючи час на інших. При цьому треба враховувати, що кожна соціальна мережа має свої вікові категорії. Для молоді, як виявляється, Facebook, не актуальний. Тому кожному мережу необхідно використовувати саме під визначені вікові групи. Соціальні мережі надають політичним партіям змогу для поширення своїх програмних засад, ідей, позицій

з приводу різних питань. В такий спосіб суттєво розширюється простір для діяльності та інформаційного впливу. Невід'ємним аспектом таких напрямів є створення і подальше використання он-лайн платформ, дискусійних панелей, форумів, на яких за допомогою різних форм комунікацій партія доносить до громадськості свої ідеї. Внаслідок таких заходів вона може працювати безперервно вже у цифровому форматі. Її мобільність суттєво підвищується. Це дає змогу оперативно коригувати положення своєї програми та подальші напрями державної політики.

Результативна діяльність партій у рамках соціальних мереж можлива у разі чіткого дотримання певних засадничих принципів. Лише за таких умов можна досягти політичних успіхів. Один із них пов'язаний із забезпеченням функціонування безперервних дво- і багатосторонніх зворотних зв'язків між партією і громадськістю. Вони підтверджують факт здійснення «ефективної партійної роботи в соціальних мережах. Наявність зворотного зв'язку дає змогу з'ясувати рівень залучення та активності користувачів, які переглядають опубліковані матеріали. Адже можна мати величезну армію передплатників, щогодини публікувати різну інформацію, але все це не матиме жодного сенсу, якщо ці відомості проходять повз аудиторію, прихильність якої ще необхідно отримати» [39, с. 332]. Крім зворотного зв'язку, важливим аспектом належного функціонування політичних партій у рамках соціальних мереж «є кількість коментарів. Можливість миттєвого обговорення отриманої інформації, висловлювання власної думки та позицій, участь у діалозі, пошук однодумців, взаємодія з авторами є ключовою та головною відмінністю соціальних медіа від традиційних ЗМІ. Якщо телебачення і радіо виступають виключно як транслятор інформації, то соціальні мережі одночасно стають і майданчиком для їх обговорення, що значною мірою сприяє становленню та зміцненню позицій з багатьох ключових питань» [39, с. 333].

Поступове занурення в інформаційне середовище формує потенційну можливість суттєво змінити формат діяльності партії. Певна частина партій воліє залишатися у традиційній, а тому зрозумілій системі. Щоправда, утримання такої

структури є досить дорогою справою. Тому сама практика стимулює їх до принципової трансформації формату діяльності. Партії все більше обирають мережевий характер свого функціонування. Оскільки він більшою мірою відповідає сучасним реаліям з точки зору оптимальної організації і ефективної діяльності. Послідовне впровадження такої моделі зумовлює повне переміщення в цифровий простір і створення якісно нового типу – кіберпартії.

Він відрізняється такими сутнісними характеристиками. Насамперед це фактичне скасування традиційних моделей організаційної будови та членства. Перевага віддається безпосереднім контактам з виборцями. Тобто, кіберпартії зорієнтовані виключно на вибори. На їхню думку, будь яка інша діяльність все одно пов'язана з виборами. Тому доцільно спрямувати її на досягнення електорального успіху. Такий підхід зумовлений негативним ставленням до традиційних партій передусім серед виборців. Представники таких партій охоче займають місця у правлячому класі і користуються відповідними привілеями. Поширеним явищем стає корупція. І як наслідок настає ситуація повної відчуженості від суспільства. Відсутність прямих контактів призводить до того, що традиційні партії працюють у своєрідному вакуумі. Натомість, саме наявність безпосереднього спілкування дає змогу з'ясувати дійсні інтереси і потреби громадян такими, якими вони є насправді. Таке максимальне наближення партій до практичного життя суспільства більшою мірою забезпечує реалізацію принципів справжнього народовладдя. Чинна система партійно-представницької організацій влади навпаки зводить нанівець навіть його формальні аспекти.

В умовах сучасного суспільства для будь якої партії, особливо тих, які обрали мережевий статус, важливо постійно підтримувати свою присутність в інформаційному середовищі. Потрібно безперервно оновлювати інформацію про себе, висловлювати своє ставлення стосовно подій міжнародного і внутрішньодержавного життя. Зрештою необхідно здійснювати елементарні політико-маркетингові заходи, тобто, «просувати» свою партію на ринку політичних послуг. Зрозуміло, що для виконання цих завдань потрібна фахова підготовка. Тому партіям доцільно залучати для цього «політиків-блогерів, які

активно ведуть та розвивають свої соціальні мережі. У більшості випадків у акаунтів таких політиків кількість передплатників значно перевищує аудиторію офіційних акаунтів політичних партій. Політики-блогери ведуть щоденну публічну роботу, виставляючи як професійні, так і особисті моменти свого життя у соціальних медіа. Вони формують навколо своєї особистості велику лояльну спільноту, яка згодом трансформується у спільноту партії. Молоді люди можуть бути не ознайомлені з програмою партії, не знати інших її членів, але підтримують одну людину, за чийм життям у цифровому просторі активно стежать, і яку готові підтримати на виборах, а отже, і її партію» [39, с. 333]. Подібні завдання також виконують так smm-менеджери, які не просто «просувають» інформацію про партію, а роблять це з урахуванням відповідних цільових аудиторій. Кожна інформація має найти свого споживача, щоб потім він став переконаним прихильником цієї партії і зробив правильний вибір під час голосування.

Для того, щоб суспільство оцінювало інформацію про партію у сприятливому для неї контексті, потрібно певна попередня робота, яка би забезпечила створення позитивного фону для сприймання такої інформації. Тобто, для партії важливим напрямом роботи в мережевому середовищі є забезпечення собі відповідної репутації серед користувачів мереж. Враховуючи характер такого середовища така репутація має назву електронної. Вона має свою специфічну характеристику. «Це уявлення, яке складається у користувачів інтернету про політичну партію або її лідера за допомогою цифрової популярності, яка визначає ідентичність конкретного суб'єкта політики, відрізняючи його від конкурентів. Для вимірювання е-репутації політичної партії і оцінки її присутності в різних соціальних медіа необхідно відстежувати висловлювання про неї. Крім активного моніторингу і подальшого аналізу менеджмент е-репутації вимагає вибору змістовної стратегії та ефективної комунікації» [1, с. 77]. Е-репутація відображає рівень інтегрованості партію в інформаційний простір. Користувачі оцінюють не лише факт мережевої присутності, а також рівень активності, коректності у висловлюваннях,

дотримання морально-етичних норм у міжпартійних дискусіях, особливо під час виборчих процесів. Відстеження мережевої діяльності партій за принципами контент-аналізу та івент-аналізу також забезпечує партії необхідний рівень потенційної електоральної підтримки.

2.2. Електоральна діяльність політичних партій

Сучасні партії чітко конкретизували принципи та напрями своєї діяльності. Виходячи із їхніх нинішніх потреб, то головний обсяг їхньої діяльності спрямований на участь у виборчих процесах для досягнення певного електорального успіху. Звичайно, для кожної партії розміри такого успіху є чітко визначеними. Це зумовлюється реальними можливостями партії: матеріальними, інформаційними, адміністративними, кадровими тощо. Як уже зазначалося вище, в умовах сучасного суспільства найбільш значущим є інформаційний ресурс. Але решта також не втратила своєї актуальності, незважаючи на всі суспільні трансформації.

Вся позавиборча діяльність політичних партій також спрямована на досягнення певних електоральних результатів. Тому в усіх країнах, в яких є чітко інституціалізована партійна система, політичні партії зорієнтовують на вибори не лише свою суто практичну активність, а й організаційну структуру, програмні документи. Зрозуміло, що пік такої активності збігається з різними етапами виборчої кампанії. Виборці мають бути налаштовані так, щоб у момент голосування вони правильно віддали свій голос. Вся інформація має надходити вчасно. Навіть та, яка пов'язана з критикою чи простого створення негативного контексту щодо конкурентів. Крім того, активність може опосередковано стосуватися виборчих процесів. Сучасні партії є важливою складовою державного механізму. Тому вони беруть безпосередню участь у формуванні та реалізації державної політики. Причому це не залежить від їхнього статусу. Але усім потрібно зайняти «правильну» стартову позицію перед виборами. Потрібно,

щоб виборці могли чітко ідентифікувати «свої» партії з підходами щодо оцінки подій міжнародного і внутрішньодержавного життя. Правлячі головним чином намагаються пояснити правильність та безальтернативність свого бачення та практичних дій у конкретних умовах. Завдання опозиції полягає у масштабній критиці дій правлячої партії та максимального дистанціюванні від неї. Хоча цілком реально, якби опозиційна партія була на цей момент правлячою, то вона вчиняла би так само, як і нинішня правляча. Що ж, статус зобов'язує.

Щодо визначення місця електоральної діяльності партії у структурі її загального функціонування, то з цього приводу єдиного підходу немає. Є точка зору, що виборча діяльність починається на другий день після голосування на поточних виборах. Інша акцентує увагу на тому, що виборча діяльність має починається безпосередньо перед оголошенням початку поточної виборчої кампанії. Кожна з точок зору має свою логіку і слушність. Відмінності полягають у тому, які власне цілі переслідує кожна партія, беручи участь у виборах. Тут застосовується таке поняття як електоральний успіх. Кожна партія має чітко усвідомлювати свої реальні можливості і прораховувати потенційний результат на виборах.

Електоральний успіх зумовлюється багатьма чинниками. Насамперед вони пов'язані з наявними ресурсними можливостями партій. Потрібно також ґрунтовно вивчати й аналізувати громадську думку. Деякі партії при цьому не просто пасивно беруть до уваги наявну інформацію. Вони намагаються впровадити у політичний порядок денний, а відповідно й у громадську думку, суттєво нові пріоритети суспільного розвитку і, таким чином спрямувати погляди людей у потрібному руслі. Громадяни як потенційні виборці при цьому можуть змінити свої пріоритети і виставити на чільні місця ті ідеї, які запропонувала їм ця партія. (Так, наприклад, партія регіонів активно просуvala ідею про державний статус російської мови і ставила це питання як більш важливе у порівнянні з соціально-економічними). А далі просто переконують виборців, що саме їхня партія здатна вирішити цю, ніби «найактуальнішу» проблему. Після чого решта будуть розв'язані самі собою.

Також важливе значення має сутнісний зміст самого поняття «електоральний успіх». Ще раз підкреслимо, що кожна партія визначає його сама для себе, відповідно до наявних можливостей і ресурсів. Одні партії, відчуваючи свою реальні можливості і силу ставлять перед собою максимальні завдання – перемогти на президентських та парламентських виборах так, щоб мати у законодавчому органі абсолютну більшість, найкраще, конституційну, і далі одноосібно сформувати уряд, формувати та реалізовувати державну політику.

Інші партії, відчуваючи брак сил, щоб досягти такого статусу, моделюють ситуацію для створення потенційної коаліції за найближчими партіями. Тут також є своя специфіка. Одні партії можуть грати ключову роль в такій коаліції, а інші просто додати необхідні голоси. Напрями їхньої діяльності – найрізноманітніші. Вони можуть повністю йти у фарватері коаліційних бенефіціарів, повністю їм підпорядковуватись. Або можуть висувати свої вимоги, надаючи ситуативну підтримку. Краще для перших підписати угоду заздалегідь, де чітко визначити свої застереження. У потенційної опозиції підхід загалом простіший. Такі партії зосереджуються на потенційній критиці майбутньої влади.

Згідно визначень Кеннета Джанди, діяльність партії характеризується певними показниками, про які йшлося у попередньому розділі. Вони безпосереднім чином стосуються електоральної діяльності. Насамперед партії мають визначити ті цільові аудиторії, які потенційно складуть їхніх виборців. Їхнє окреслення відбувається в різні способи. Насамперед через опитування громадської думки. Але ця робота є достатньо копіткою і затратною. Сучасне суспільство має складну і диференційовану структуру. Окремі соціальні групи мають свої специфічні погляди щодо суспільних пріоритетів. Навіть в рамках однієї групи можуть бути відмінності. Тому за таких обставин потрібно активно використовувати сучасні засоби масової комунікації. Зокрема, соціальні мережі. Загалом прихильність вікових груп до їх різних видів загальновідома. Тому потрібно спрямовувати необхідну інформації персонально для кожної вікової категорії людей. Направлена інформація за змістом і формою має відповідати

їхнім запитам та інтересам. Такі завдання виконують вже згадані *smm*-менеджери. Вони мають чітко розподілити весь масив виборців за чітко визначеними адресними групами, розподіленими за різними критеріями. Лише в такому разі партія отримає голоси своїх виборців.

Надана потенційним виборцям інформація повинна мати чітке змістовне навантаження. Тобто, партія має сформулювати свою виборчу програму. За останній час вимоги до їх складання радикально змінилися. Вже не потрібно розписувати докладну програму дій партії в усіх галузях народного господарства, виводити конкретні цифри. Зміст суттєво спростився. Достатньо визначити головні пріоритети у найбільш важливих галузях, визначити загальне бачення здійснення загальних засад державної політики, наприклад, система оподаткування. Такий спрощений підхід щодо з'ясування змісту програми як вже згаданий К. Джанда визначив як «проблемна орієнтація» [37, с. 178]. За її допомогою висловлюється загальна позиція партії стосовно найбільш важливих проблем життя суспільства. Для формулювання проблемної орієнтації потрібно позначити декілька так званих «больових точок», які справді є актуальними для більшості суспільства. Слушним буде підхід, коли такі больові точки будуть визначені для кожної цільової аудиторії. Загалом зосередження уваги на найбільш гострих проблемах часто дає більший ефект, ніж найбільш розгорнута програма, в якій висвітлені усі можливі заходи. Але значна їх кількість є неактуальною для окремих груп виборців. Тобто, для кожної аудиторії треба визначити свої пріоритети.

Крім того, є певні суто технологічні вимоги для формулювання проблемних орієнтацій. У тексті програми необхідно здійснювати порівняльний аналіз декількох станів. Наприклад, нинішню ситуацію з модельованою, яка настане в разі приходу партії до влади і реалізації її виборчої програми, у найближчій і довгостроковій перспективі. Виборцям необхідно надати інформацію, чого вони мають очікувати та які переваги матимуть проведені заходи у порівнянні з попередньою ситуацією. Причому такі обіцянки мають бути більш менш реальними і відображати справжні проблеми людей.

Незважаючи на певну анахронічність підходу щодо визначення проблемної ситуації та виборчої програми за традиційною шкалою ліві-праві, він у загальних рисах зберігає свою значущість. При визначенні своїх пріоритетів у соціально-економічній політиці партії висловлюють своє бачення ролі держави у регулюванні цієї політики. Доцільність такого підходу зумовлене тим, що виборці незалежно від свого соціального статусу, демографічної приналежності загалом поділяються на групи, які загалом є прихильниками активної регулюючої ролі держави чи відсутності такої. По-різному вони бачать систему оподаткування, обсяги соціальних витрат, питання інтегрованості національної економіки у світову систему господарювання, відкритості національного ринку.

Важливим для партії залишається питання стратегії і тактики виборчої кампанії. Вже зазначалося, що для сучасних партій значно зросла актуальність інтеграції в інформаційно-цифровий простір. Це безпосереднім чином позначається на проведенні виборчих кампаній. Окремі партії залишаються прихильниками традиційного підходу щодо такої дилеми. Вважається, що найбільш дієвий результат дадуть розповсюдження своїх передвиборчих програм через традиційні інформаційні канали, проведення виборчих мітингів, агітація за принципом «від дверей до дверей». По телебаченню транслюються рекламні ролики. На вулиці вивішуються рекламні банери. Зрозуміло, що це досить затратна виборча кампанія. В такий спосіб намагаються кількісними показниками забезпечити необхідну якість. Деякі виборчі технологи вважають доцільним благодійницьку передвиборчу діяльність з роздачою матеріальних благ чи надання нематеріальних послуг. Слід визнати, що такий підхід інколи дає необхідний результат. Але він більшою мірою діє на людей літнього віку.

Для більш молодших категорій виборців показником ефективності виборчої кампанії є залучення до її проведення інформаційно-комунікативних технологій та її відображення у різних соціальних мережах. Це підкреслює оригінальність заходів та надає змогу продемонструвати їх в образній формі. Такий підхід, крім візуалізації передвиборчих пропозицій, забезпечує можливість безпосереднього спілкування партійних кандидатів з виборцями.

Така форма взаємодії сприяє точнішому виявленню основних пріоритетів виборців, за допомогою чого можна оперативно здійснювати коригування програмних положень. Однозначно складно сказати, який із зазначених підходів є більш ефективним. На думку автора, все залежить від конкретних груп виборців. Також слід відзначити ще одне важливе завдання електоральної діяльності. Своїх виборців треба обов'язково мотивувати і переконати взяти участь у виборах. Тому що для деяких громадян голосування на виборах не є важливою формою громадської активності.

Отже, в сучасних умовах для партій відкриваються нові можливості для діяльності, зокрема, електоральної. Вони пов'язані з використанням нових інформаційно-комунікативних технологій. Вони дають змогу суттєво вдосконалити діяльність політичних партій, зокрема, під час виборчих кампаній. Особливої ефективності партійна діяльність набуває в рамках соціальних мереж. Вона стає мобільнішою, дозволяє оперативно реагувати на запити на інтереси виборців і так само швидко коригувати свої виборчі настанови. В рамках соціальних мереж можна чіткіше визначити свої цільові аудиторії і конкретизувати свої програми відповідно до їхніх потреб. Мережева діяльність партій призводить до створення нового типу – кіберпартій. Їхньою перевагою є можливість безпосередніх комунікацій з виборцями і відмова від утримання досить затратної організаційної структури.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

3.1. Регіональні партії як явище сучасної політичної практики

Перша чверть XXI століття характеризується численними суспільними трансформаціями в усіх сферах життєдіяльності. Зокрема, це стосується політики. В умовах суттєвої диференціації і фрагментації сучасного суспільства його структура стала більш різноманітною. Тому виникла потреба певної диференціації основних інститутів політичної системи. Найбільшою мірою це стосується політичних партій. Виникли принципово нові типи політичних партій саме для представництва інтересів нових спільностей, існування яких значно актуалізувалося саме в епоху сучасного суспільства.

На перший погляд парадоксальним явищем є поява нових принципів ідентичності у часи глобалізації, інтеграції. В умовах певного «розмивання» традиційних національно-державних кордонів певним категоріям людей необхідно відчувати комфортні умови існування виключно на ментальному рівні. І така комфортність була встановлена за принципом регіональної/етнорегіональної ідентичності. При цьому слід мати на увазі, що в політичній сфері незаповнених місць не буває. Представницькі інститути мають бути за будь яких умов. Тому на такій основі виник принципово новий тип політичних партій. Слід підкреслити, що у XX столітті вони могли існувати хіба що гіпотетично. Це партії, які визначають як «регіональні» або «етнічні». Кожна з них мають свою специфіку. Але сучасна політологічна спільнота у своїй більшості ці партії характеризують як тотожні.

Поява та активне розгортання діяльності регіональних та етнорегіональних політичних партій на політичному просторі країн Європейського Союзу останнім часом все більше стає вагомим фактором політики цих держав. Це чітко відзначається на результатах виборів як загальнонаціональних, так і місцевих. Прихильність до них виборців має свої передумови. Насамперед це зумовлено

інтенсивними темпами процесів глобалізації. Тут слід відзначити дві показові тенденції. За умов інтенсифікації інтеграційних процесів суттєво змінюється роль національних держав як ключових міжнародних акторів, дещо зменшується обсяг їхнього суверенітету на користь наддержавних об'єднань. (Найбільш показовим прикладом такого об'єднання є Європейський Союз). Водночас посилюється значення міжрегіонального та транскордонного співробітництва в рамках того ж Євросоюзу. Міжнародна політика все більше стає багаторівневою. Тобто, регіони країн-членів ЄС також набувають ознак міжнародної суб'єктності. І, як наслідок, відбувається певне переплетення регіонального та наднаціонального рівнів міжнародної політики.

Крім того, присутній суто суб'єктивний чинник світоглядного характеру. Незважаючи на масштабні процеси інтеграції фактично в усіх сферах суспільної життєдіяльності, для певних категорій людей, які не відчують себе «громадянами світу», важливе значення має збереження своєї ідентичності, стабільні засади якої забезпечують для них внутрішній комфорт. Причому така ситуація характерна для країн розвинутої демократії, де, здавалось би, діє чітка громадянська ідентичність. Для таких громадян, більш важливим є належність до певного регіону або до етнічної спільноти. Зрозуміло, що такі спільноти потребують представництва своїх інтересів на політичному рівні. Саме так можна пояснити певне посилення присутності регіональних та етнорегіональних партій на політичних картах країн.

Такий стан, на думку автора, зумовлюється зазначеними передумовами. Тому в існуванні цих партій є своя внутрішня логіка. Ще не так давно такий тип партій сприймався як певний анахронізм. Тепер ситуація різко змінилася. «Якщо спочатку Е/РП були швидше «нішевими» – «партіями одного питання» (single-issue or niche parties), то тепер вони все частіше формулюють свої погляди по широкому спектру громадських проблем. Це дозволяє їм перейти з «політичної периферії» в «ядро» політичного поля та брати активну участь у коаліційних взаємодіях, у тому числі в урядових коаліціях» [36, с. 589]. Щоправда, є точка зору, що цей тип партій відрізняється від партій у класичному розумінні. Для їх

позначення більше використовують категорії «stateless nationalist and regionalist parties». Вони розглядаються більшою мірою як «умовні «лейбли», ніж чітко визначені поняття, оскільки партії, які вони позначають, насправді представляють собою різноманітні за своїм характером політичні утворення» [36, с. 490]. Їхньої відмінності від традиційних партій полягає у тому, що їхня діяльність та вплив розповсюджуються лише на окремих територіях держав, які мають різне відношення до офіційних адміністративно-територіальних одиниць. «Такі партії дуже різноманітні як за територіальним рівнем діяльності, так і за своїми цілями. У багатьох країнах, наприклад, виявляються партії / організації / альянси – об'єднання місцевих нотаблів, які займаються лише репрезентацією локальних/регіональних інтересів в інструментальних електоральних цілях» [36, с. 492].

Неоднозначність в оцінці діяльності таких партій виявляє різні характеристики, які застосовуються для визначення їхньої змістовної сутності. Такими характеристиками, на думку деяких учених є вже згадані «лейбли». «Численні терміни, що використовуються в літературі, – ethno-nationalists, stateless nationalists, autonomists, regionalists, ethno territorial parties – виявляються занадто вузькими, щоб охопити весь спектр варіантів. Тому за всієї умовності використання лейблів має сенс» [36, с. 490]. Отже, такі партії мають суттєві відмінності в організаційних аспектах та напрямках функціонування. Їхня діяльність пов'язана насамперед на представництво інтересів мешканців регіонів на загальнодержавному рівні. Найбільша ефективність такої діяльності досягається, якщо партії вдається забезпечити ідентифікацію з реалізацією цих завдань та собою. Зв'язок посилюється, якщо у регіонах компактно проживають етнічні спільноти. Тоді партія додає до своєї виборчої риторики ще й етнічні елементи.

У більш широкому розумінні вони прагнуть посилити статусний рівень «своїх» регіонів з метою більших можливостей здійснювати вплив на державну політику. Такий вплив вони вбачають у здобутті потенційного права формувати і загальнонаціональний політичний порядок денний. Базові вимоги

розглядаються виключно у контексті реалізації представницьких функцій, зокрема, отримання більшої кількості бюджетних коштів, поступова інтеграція своїх представників у загальнонаціональну політичну еліту. Прагнення посилити позиції регіонів має також і міжнародний підтекст. Реалізація інтересів регіонів також лежить і в площині міжрегіонального та транскордонного співробітництва.

Регіональна тональність у позиціях партій може набувати й інших форм, якщо у відповідному регіоні переважають певні галузі виробництва. Тоді вони чітко стають на позиції захисту їх працівників. Тут напрями діяльності стають більш різноманітними. Особливо, коли намічаються певні суперечності між центром і регіонами. Така ситуація властива і для демократичних країн. А вже для перехідних – тим більше. Тут регіональні партії дотримуються двох стратегій: прагнення побудувати дійсно оптимальну модель регіональної політики для ефективного захисту інтересів населення регіонів або набрати собі персональних політичних бонусів для набуття більшої популярності серед того ж населення правда вже без особливого бажання представляти його інтереси.

Ще більш складна ситуація може сформуватися, коли регіональні партії починають активно використовувати гасла самовизначення етнічних спільнот, які проживають у регіонах. Як виявилось, проблема міжетнічних відносин суттєво не вирішена навіть в сучасних умовах. Процеси глобалізації навіть загострили цю проблему. Етнічна ідентичність має достатньо глибоке підґрунтя. Саме вона забезпечує людям зрозумілий внутрішній комфорт. Тут розгортається досить широкий простір для діяльності ще одного різновиду партій – етнорегіональних чи просто етнічних. Значна кількісна питома вага етнічного населення, яка загалом складає меншість у порівнянні з титульною нацією «є основою виділення в окрему категорію етнічних партій, які явно орієнтовані у своїй діяльності на певну етнічну групу» [33]. Якщо ж «етнічні групи складають більшість у певній адміністративно-територіальній одиниці, тоді етнічна партія стає етнорегіональною через те, що веде свою діяльність в одній адміністративно-територіальній одиниці. Якщо при цьому вона висуває не лише

етнічні, а й регіоналістські вимоги, є всі підстави визначити її як етнорегіоналістську» [34].

Варто відзначити, що конфліктна спрямованість не обов'язково постійно супроводжує діяльність таких партій. Вони можуть виконувати і конструктивну роль у державі. Для цього не потрібно грати на гіпотетичних суперечностях, а співпрацювати з центральною владою, загальнонаціональними партіями, представниками інших регіонів для побудови ефективно працюючої моделі регіональної політики, політики щодо впорядкування міжетнічних відносин, створення умов для нормального розвитку етнічних спільнот тощо.

Такий досвід представляє певний інтерес і для сучасної України. Однією з проблем стало те, що держава протягом всього періоду незалежності не створила ефективної і навіть просто зрозумілої регіональної політики та системи місцевого самоврядування. Інколи це провокувало активні прояви сепаратизму, зокрема, в південно-східних регіонах. Тодішні варіанти регіональних партій активно «розкручували» ці процеси. До того ж додавався ще й зовнішній імпульс. Лише з проголошенням політики децентралізації регіони та територіальні громади отримали значні права і ресурси для свого розвитку. Паралельно розгортається ще один процес. Місцеві вибори 2015 та 2020 років продемонстрували зростання активності та популярності серед виборців вже нових регіональних партій.

Результати цих виборів засвідчили ще одну тенденцію щодо засад їхнього функціонування. Сучасні вітчизняні регіональні партії стали виявом появи на політичній арені достатньо потужних регіональних і навіть локальних еліт. Однозначної оцінки цьому явищу немає. Ці еліти представляють місцевий бізнес, так званих «міцних господарників». Тобто, регіональні партії більшою мірою представляють не інтереси регіонів. Тому і політика на місцевому рівні залишається непрозорою. А регіональні партії інколи зловживають регіональним патріотизмом. Але при цьому слід врахувати сучасні реалії. Існуючі регіональні партії – прагнення регіональних еліт легітимізувати свій політичний вплив в регіонах. Вони представлені як певні неформальні групи впливу, ніж

інституціалізовані політичні сили. З іншої сторони, регіональні партії не продукують сепаратизм. Вони є фактором стабілізації політичної ситуації в регіонах і країні загалом. Такий висновок можна зробити, беручи до уваги результати місцевих виборів 2015 та 2020 років. Так склалося, що регіональні і навіть локальні партії на місцевому рівні користуються більшою популярністю серед виборців. Тому є потреба їх певного узаконення їхнього політичного статусу. Зрозуміло, що з певними обмеженнями і зосередженням уваги вирішенні суто регіональних проблем.

3.2. Перспективи мережевої діяльності політичних партій

Як уже зазначалося сучасні політичні партії поступово опановують інформаційно-мережеве середовище для реалізації завдань своєї діяльності. В сучасних умовах такі завдання конкретизувалися і зосередилися на участі у виборчих кампаніях. Загалом такий підхід є зрозумілим, оскільки завдання партій полягають у формування своєї здатності обійняти посади в органах державної і місцевої влади для подальшої реалізації своєї виборчої програми вже як частина державно-владного апарату. Для того, щоб досягти цих посад, необхідно перемогти на відкритих конкурентних виборах. Тому вся міжвиборча діяльність партій зосереджена на проведенні майбутньої виборчої кампанії. Для цього потрібна концентрація усіх ресурсів, кадрового потенціалу, інформаційних потужностей тощо.

За традиційних обставин партії здійснювали традиційні форми агітації, проводили мітинги, створювали масу друкованої продукції, зовнішньої реклами, різноманітні відеоролики. Все це коштувало значної кількості матеріально-фінансових ресурсів. Зрозуміло, не завжди це давало необхідний результат, незалежно від того, який поріг електорального успіху планувала для себе політична партія. Враховуючи також обставину, що різні друковані засоби масової інформації, телеканали контролювали представники великого бізнесу,

телемагнати, їхній вплив на діяльність партії є важливим і загально визнаним фактором державної політики. Отримавши від них суттєву допомогу на проведення виборчої кампанії, партії потім мали розраховуватися. А це робилося шляхом ухвалення владно-управлінських рішень, потрібних для великого бізнесу. Загалом така ситуація характерна для всіх держав, де відбуваються конкурентні альтернативні вибори. Просто в країнах стабільної демократії ці процеси відбуваються більш прозоро. Складніше в країнах перехідного типу. У них формально прозорі і демократичні вибори супроводжуються масове застосуванням тіньових схем щодо фінансової підтримки.

Ситуація суттєво змінилася у зв'язку з подальшим вдосконаленням інформаційного суспільства. Його визначальною характеристикою є активне впровадження інформаційних технологій в усі галузі суспільного виробництва. Значною мірою ці процеси відбуваються у політичній сфері. Це цілком зрозуміло, оскільки політика здійснює управління життєдіяльністю суспільством. Тому передові технології мають активно застосовуватися саме у ній. Особливого поштовху цим процесам надало поступове впровадження у політику мережі Інтернет. «Світове павутиння» значно підвищило інтенсивність політичних процесів. Але тут також відбувалася своя еволюція. Спочатку використання Інтернету обмежувалося створенням веб-сайтів політичних партій. Там вони виставляли загальну інформацію про себе: програму, статут, відомості про організаційну структуру, керівний склад, повсякденну діяльність. Тобто, доступ до неї був суттєво спрощений. Ознайомитися з нею могли вже всі користувачі Інтернету, кількість яких постійно збільшувалася. Але ця інформація мала статичний характер. Вона зрідка оновлювалася. Це зрозуміло, оскільки фахівців роботи у цьому середовищі було замало.

Удосконалення можливостей Інтернету у напрямку посилення від суто інформаційної до комунікативної складової зумовило відповідні зміни щодо його реалізації у сфері політики. Так звана революція Web 2.0 надала нові технології для політичної діяльності. Звичайні користувачі отримали можливості для публікації власних матеріалів, здійснювати пряме спілкування, реагувати на

різну інформацію. Такі трансформації були забезпечені шляхом введення соціальних мереж. Соціальні мережі одразу стали майданчиками для спілкування між користувачами. Для партій також з'явилися принципово нові перспективи для діяльності вже в новому форматі. Вони вже можуть не просто розміщувати інформацію, а також з'ясовувати рівень громадської думки стосовно її оцінки. Ця технологія є досить важливою в контексті практичного застосування, оскільки дає змогу багатостороннього спілкування з громадянами.

Соціальні мережі – це не просто засіб для комунікації партій зі своїми виборцями. Це постійно діюча платформа, на якій може відбуватися обговорення подій міжнародного та внутрішньодержавного політичного життя, різноманітні документи, і, звичайно, напрями передвиборчої кампанії. Використання Інтернет-мереж підвищує мобільність як самих партій, так і самих виборців. Вони дають змогу проведення експрес-опитувань та більш докладних форм вивчення громадської думки. В такий спосіб партії оперативно отримують ставлення виборців щодо принципів виборчої кампанії, змісту виборчої програми. Але для того, щоб ця система працювала повноцінно, партії мають обов'язково пропонувати свої програми для їх обговорення в режимі реального часу. Останнім часом партії мало приділяють увагу складанню програм, або виставляють її як набір популістських гасел. Тому законодавчо потрібно унормувати складання хоча би «рамкових» вимог до змісту виборчих програм.

Використання Інтернет-мереж суттєво здешевлює виборчу кампанію, робить її більш прозорою демократичною. Політичні партії у своїй діяльності за нових умов є незалежними від великого бізнесу. Їхні передвиборчі заходи та інформація мають необмежений простір для розповсюдження. Щоправда, при цьому слід враховувати, що у різних соціальних мереж – своя аудиторія. Спрямовуючи її до певної групи споживачів, потрібно зважати на їх потреби та запити, а тому ставитися уважно на формування її змісту. Використовуючи мережі, партії не витрачаються на дорогу рекламу. У них з'явилася реальна можливість зосередитись виключно на контенті, а не витрачати час на яскраву форму його подачі. Деякі політичні партії, інтегруючись до мережевого

простору, набувають принципово іншого організаційного та функціонального формату. Вони стають кіберпартіями, тобто працюють виключно в інформаційних мережах. Перевагами такого формату є реальна можливість прямого спілкування з виборцями, відмова від утримання громіздкої організаційної структури та зосередження уваги виключно на виборчих кампаніях із залученням необхідних ресурсів у потрібний час.

Отже, важливими тенденціями еволюції сучасних партійних систем слід відзначити такі. Регіоналізація політичного простору Європейського Союзу, розгортання міжрегіонального транскордонного співробітництва зумовлює необхідність визначення механізмів представництва інтересів регіонів. Таким інструментом є регіональні політичні партії, які стали звичайною політичною практикою європейських країн. Їхня діяльність набуває різних форм. Вони стали важливим механізмом формування ефективної регіональної політики. Тому європейський досвід є досить слушним для вивчення і можливого застосування в Україні. Інша тенденція пов'язана з активним використанням Інтернет-технологій та соціальних мереж у сучасній політиці. Вони надають принципово нові можливості у комунікаціях між партіями та їхніми виборцями. Останні можуть безпосереднім чином впливати на виборчу кампанію, вносячи певні корективи до виборчої діяльності партій, спрямовуючи її на запити та інтереси суспільства.

ВИСНОВКИ

Політичні партії в процесі свого становлення пройшли тривалу трансформацію. Вони сформувалися як інститути, які представляють інтереси певних соціальних груп. Партії виникли по лініях суспільних розмежувань, які склалися насамперед в країнах Європи ще в епоху середньовіччя. Відповідно до суспільних трансформацій суперечності виявили потребу цивілізованої прозорої конкуренції. Основними суб'єктами, які їх забезпечували, стали політичні партії. Така сутність партій потребувала їхнього розмежування та подальшої класифікації. Протягом свого розвитку були різні критерії для цього. Тривали час це була ідеологія. Загалом вона і зараз зберігає свою значущість. Але в силу того, що структура сучасного суспільства стала більш складною і диференційованою, ідеологія має бути більш гнучкою, щоб враховувати змінні настрої і запити виборців. Певною реакцією на таку потребу стали мережеві партії. Загалом партіям дуже важливо знаходити свою цільову аудиторію і зорієнтовувати свою діяльність, виходячи з її особливостей.

Важливими тенденціями еволюції сучасних партійних систем слід відзначити такі. Регіоналізація політичного простору Європейського Союзу, розгортання міжрегіонального транскордонного співробітництва зумовлює необхідність визначення механізмів представництва інтересів регіонів. Таким інструментом є регіональні політичні партії, які стали звичайною політичною практикою європейських країн. Їхня діяльність набуває різних форм. Вони стали важливим механізмом формування ефективної регіональної політики. Тому європейський досвід є досить слушним для вивчення і можливого застосування в Україні. Інша тенденція пов'язана з активним використанням Інтернет-технологій та соціальних мереж у сучасній політиці. Вони надають принципово нові можливості у комунікаціях між партіями та їхніми виборцями. Останні можуть безпосереднім чином впливати на виборчу кампанію, вносячи певні корективи до виборчої діяльності партій, спрямовуючи її на запити та інтереси суспільства

В сучасних умовах для партій відкриваються нові можливості для діяльності, зокрема, електоральної. Вони пов'язані з використанням нових інформаційно-комунікативних технологій. Вони дають змогу суттєво вдосконалити діяльність політичних партій, зокрема, під час виборчих кампаній. Особливої ефективності партійна діяльність набуває в рамках соціальних мереж. Вона стає мобільнішою, дозволяє оперативно реагувати на запити на інтереси виборців і так само швидко коригувати свої виборчі настанови. В рамках соціальних мереж можна чіткіше визначити свої цільові аудиторії і конкретизувати свої програми відповідно до їхніх потреб. Мережева діяльність партій призводить до створення нового типу – кіберпартій. Їхньою перевагою є можливість безпосередніх комунікацій з виборцями і відмова від утримання досить затратної організаційної структури. Вони зосереджують свою діяльність в інформаційному середовищі, маючи змогу безпосереднього спілкування із різними представниками громадськості.